

Drs. C.J.M. Spierings
P.C. Wedemeier

HET PERSONEELSBESTAND
VAN INLANDS RONDHOUTHANDELAREN

Mededelingen No. 173

September 1977

L 27
173B

Landbouw-Economisch Instituut - Conradkade 175 - Den Haag
Telefoon 070 - 61 41 61
Afdeling Structuuronderzoek

Woord vooraf

De Commissie Onderzoek Rationalisatie Bosbouw van het Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw "De Dorschkamp" te Wageningen heeft zich tot het Landbouw-Economisch Instituut gewend met het verzoek een onderzoek in te stellen naar de kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkelingen van het personeelsbestand in de groene sector, waarbij zowel op de vraag als het aanbod diende te worden ingegaan. Daarbij gaat het niet alleen om bossen, maar ook om natuurterreinen en beplantingen (parken, plantsoenen).

In de afgelopen jaren zijn buiten de bosbouw de activiteiten op het gebied van het openbare groen, de landschapsbouw en het natuurbehoud sterk toegenomen. Omtrent de werkgelegenheid bij al deze voorzieningen zijn geen of slechts in beperkte mate gegevens beschikbaar. Inzicht in de huidige en de te verwachten werkgelegenheid in de groene sector is van belang voor de planning van de capaciteit van de verschillende opleidingen, evenals voor de arbeidsvoorziening.

De resultaten van het onderzoek naar het personeelsbestand in de groene sector worden gepubliceerd in enkele deelrapporten. Dit rapport betreft het personeelsbestand van inlands rondhouthandelaren. In een ander rapport wordt het personeelsbestand in dienst bij eigenaren en beheerders van bossen en natuurterreinen behandeld. Verder is in afzonderlijke verslagen aandacht besteed aan het gemeentelijk personeelsbestand in de groene sector evenals aan dat van hoveniers- en groenvoorzieningsbedrijven. In aansluiting hierop zal een samenvattend rapport verschijnen met de belangrijkste gegevens uit de verschillende verslagen. Tevens zal een verslag worden gemaakt over het beroepsbeeld en de beroepsmobiliteit van de werknemers. Ten slotte wordt een prognose opgesteld van het toekomstig personeelsbestand in de groene sector, waarbij de vraag naar en het aanbod van arbeidskrachten ter sprake komt.

Ter begeleiding van het onderzoek is een commissie ingesteld, waarvan de leden uit hoofde van hun functie nauw zijn betrokken bij de groene sector. Aan deze commissie is dank verschuldigd voor haar waardevolle adviezen. De commissie is als volgt samengesteld:

Prof. ir. M.M.G.R. Bol (voorzitter)	Landbouwhogeschool
R.F. de Fremery	Nederlandse Vereniging van Boseigenaren
C. Groen (gepensioneerd)/G.Hof	Ned. Christ. Bond van Over- heidspersoneel
Ir. J.L. Guldemon	Dienst van De Hout, plantsoe- nen en begraafplaatsen in Haarlem

Ing. D. van Hattem
Ir. E.P.L. Hessels

Ir. E.M. Lammerts van Bueren
Th. van der Pouw (overleden)/
W.J. van Cuijk
P.J. van Put
Drs. H.D. Schouten
Drs. H. Smit
Ir. R. Spriensma
Ir. W. Westhoff
M. de Winter

H.J. van der Woerd

Heidemij Nederland
Vereniging tot Behoud van Natuur-
monumenten in Nederland
Staatsbosbeheer

Federatie Bouw- en Houtbonden
Nederlandse Houtcentrale
Bosschap
N.V. Heidemaatschappij Beheer
Rijksdienst IJsselmeerpolders
Unie van Waterschappen
Aannemersbedrijf Mostert en
De Winter
Voedingsbonden F.N.V.

Het secretariaat berust bij het Landbouw-Economisch Instituut afdeling Structuuronderzoek (ir. A.L.G.M. Bauwens, secretaris).

Voor de bijzondere medewerking van de in het onderzoek betrokken inlands rondhouthandelaren is eveneens een woord van dank hier zeker op zijn plaats. De van hen verkregen informatie vormt de basis van het onderzoek.

Het onderzoek is opgezet door ir. J.G.M. Helder, met medewerking van ing. C.J. Veldhuyzen. De verslaggeving is verzorgd door drs. C.J.M. Spierings, terwijl P.C. Wedemeier assisteerde bij de analyse van de gegevens.

Den Haag, september 1977

Samenvatting 1)

1. Doel en opzet van het onderzoek

In de loop van de jaren zestig hebben zich in de groene sector op het terrein van de arbeidsrationalisatie en de mechanisatie snelle ontwikkelingen voorgedaan, hetgeen van invloed is geweest op de arbeidsbezetting. Ook het in toenemende mate uitbesteden van werkzaamheden aan o.a. houthandelaren of beplantingsaannemers zal in dit opzicht een rol hebben gespeeld. Mede als gevolg hiervan is het zicht op de omvang van het personeelsbestand grotendeels verloren gegaan.

Het ontbreken van gegevens over de huidige en toekomstige werkgelegenheid in de groene sector was voor de Commissie Onderzoek Rationalisatie Bosbouw van het Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw "De Dorschkamp" te Wageningen de aanleiding het Landbouw-Economisch Instituut te verzoeken om een onderzoek in te stellen. Dit onderzoek zou dan betrekking dienen te hebben op "de kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling van het werknemersbestand in de bosbouw in brede zin, in alle geledingen, zowel van de zijde van de vraag als van het aanbod".

Deze informatie is van belang voor de arbeidsvoorziening. Ook met het oog op de planning van de capaciteit van de verschillende opleidingen ten behoeve van de groene sector is er behoefte aan gegevens omtrent de toekomstige vraag naar personeel.

In overleg met de voor het onderzoek ingestelde Begeleidingscommissie is besloten de term "groene sector" te gebruiken. Tot de groene sector worden gerekend:

1. Bossen: houtopstanden en rijbeplantingen die zowel binnen als buiten de bebouwde kom - in de zin van de Boswet - liggen.
2. Natuurterreinen: niet-beboste natuurlijke of half-natuurlijke terreinen van natuur- en landschapsschoon of vanwege hun natuurwetenschappelijke betekenis.
3. Beplantingen: in hoofdzaak parken en plantsoenen, evenals ruimte ten behoeve van de openluchtrecreatie voor zover voorzien van groenelementen, zoals sportvelden, zwembaden, recreatieterreinen e.d.

Het onderzoek is vooral gericht op het verschaffen van informatie over de omvang en samenstelling van het personeelsbestand ten behoeve van bossen, natuurterreinen en beplantingen. Daarbij komt zowel de leidinggevende als de uitvoerende arbeid ter sprake.

1) Voor een uitgebreid verslag zie:

Spierings, drs C.J.M. en Wedemeier P.C.: LEI-publikatie No. 2.95, augustus 1977.

De resultaten van het onderzoek naar het personeelsbestand in de groene sector zijn neergelegd in enkele deelrapporten. Dit rapport handelt over het personeel van inlands rondhouthandelaren.

Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het personeelsbestand zijn gegevens verzameld over de situatie in 1972, 1974 en 1976. Het betreft de volgende gegevens:

- het aantal personen werkzaam ten behoeve van bossen, natuurterreinen en beplantingen
- de functie en het niveau waarop men werkzaam is
- de leeftijd
- de opleiding
- de aard en de uitvoering van de werkzaamheden
- de samenstelling van het machinepark.

Uitgangspunt voor de inventarisatie zijn geweest de inlands rondhouthandelaren, die boswerk verrichten. Dit criterium is gebruikt in overleg met de Begeleidingscommissie. De verzameling van de gegevens werd begin 1976 afgesloten.

2. Bedrijven

In het onderzoek zijn opgenomen "grotere", langs mondelinge weg benaderde bedrijven met een aankoop van inlands rondhout in 1973 van meer dan 10.000 m³, evenals "kleinere" (aankoop minder dan 10.000 m³), schriftelijk benaderde bedrijven. Getracht is van alle bedrijven de benodigde gegevens te betrekken. Het betreft hier bedrijven die specifiek boswerk verrichten, zoals vellen, snoeien, uitslepen, uitrijden, evenals schillen en afkorten tot sortimenten voor zover dat althans in het bos gebeurt. Vanwege een gedeeltelijke non-response, vooral onder de kleinere bedrijven, diende een omrekening te worden toegepast om een totaalbeeld voor het gehele land te krijgen. Bedrijven die geen specifiek boswerk verrichten, zijn buiten het onderzoek gelaten. Het werk op de werf, de handel en ook de houtverwerking vallen er dus ook buiten.

In totaal zijn er 22 grotere en 180 kleinere bedrijven van inlands rondhouthandelaren waar specifiek boswerk wordt verricht. Deze bedrijven komen verspreid voor in Nederland met een grootste concentratie in het oosten en zuiden. De grotere bedrijven treft men overwegend in het oosten aan, terwijl de kleinere bedrijven meer verspreid liggen.

Spreiding van de bedrijven met bosarbeid naar regio

Regio	Grotere bedrijven	Kleinere bedrijven	Totaal
Noorden	9%	18%	17%
Oosten	59%	38%	40%
Westen	9%	11%	11%
Zuiden	23%	33%	32%
Totaal	100%	100%	100%
	(22)	(180)	(202)

In 1972 en 1974 hielden alle grotere en circa 90% van de kleinere bedrijven zich met de diverse boswerkzaamheden bezig. Slechts enkele kleinere bedrijven beperkten zich tot één of twee soorten werkzaamheden. In de periode 1974-1976 is daarin niet veel veranderd. Wel heeft zich vooral op de grotere bedrijven een verschuiving voorgedaan van het boswerk naar de werf. Dat betreft met name werkzaamheden als schillen en afkorten. Op de meeste kleinere bedrijven wordt het werk met eigen personeel uitgevoerd, terwijl de meeste grotere bedrijven in meerdere of mindere mate het boswerk weer aan derden, b.v. loonwerkers of bosploegen, uitbesteden. Waarschijnlijk als gevolg van de stormrampen is een aantal grotere bedrijven wat meer werk gaan uitbesteden. Na 1974 is het accent echter weer meer bij uitvoering met eigen personeel komen te liggen. Wat de kleinere bedrijven betreft, zijn sinds 1972 wat meer bedrijven derden gaan inschakelen.

3. Arbeidsbezetting

Op de grotere bedrijven zijn 30 bedrijfsleiders en 10 werkleiders werkzaam en op de kleinere bedrijven 195 bedrijfsleiders (eigenaren) en 15 werkleiders. Veertig procent van deze 250 man leidinggevend personeel is werkzaam op bedrijven gevestigd in het oosten en 27% in het zuiden, terwijl het in het westen om betrekkelijk weinig personeel gaat.

Op de grotere bedrijven is 52% van het leidinggevend personeel jonger dan 45 jaar, 45% tussen 45 en 60 jaar en slechts 3% 60 jaar of ouder. Voor de kleinere bedrijven is dat resp. 40%, 45% en 15%.

Leeftijd van het leidinggevend personeel

Bedrijven	Tot 45 jaar	45-60 jaar	60 jaar of ouder	Aantal bedrijfs- en werkleiders
Grotere bedrijven	52%	45%	3%	40
Kleinere bedrijven	40%	45%	15%	210
Totaal	43%	45%	12%	
	(107)	(113)	(30)	(250)

Ruim drie vierdedeel van de bedrijfs- en werkleiders heeft een lagere beroepsopleiding gevolgd. Dat betrof meestal bosbouwonderwijs, agrarisch of technisch onderwijs of met deze opleidingen gelijk te stellen cursus(sen). Op de grotere bedrijven heeft bijna een derde een middelbare of hogere opleiding genoten.

Iets minder dan de helft van het leidinggevend personeel heeft een volledige of nagenoeg volledige dagtaak aan het boswerk. Dat

zijn er bij de grotere bedrijven naar verhouding minder dan bij de kleinere (resp. 28% en 51%). Een en ander houdt verband met de beperking in dit onderzoek tot boswerkzaamheden (vellen, snoeien, uitslepen en uitrijden, schillen en afkorten in het bos). Ook de aard van het bedrijf (uitsluitend rondhouthandel, houtzagerij, timmerbedrijf e.d.) zal een rol spelen. De totale hoeveelheid tijd aan het boswerk besteed, komt neer op ongeveer 140 manjaren bij de kleinere en 20 bij de grotere bedrijven.

In de periode 1972-1976 is het aantal bedrijfsleiders en werkleiders per saldo nagenoeg gelijk gebleven (ongeveer 250 personen).

In totaal verrichtte begin 1976 naar schatting 560 man regelmatig uitvoerend personeel (excl. eigenaren) boswerk bij inlands rondhouthandelaren, en wel ruim 200 op grotere en ongeveer 350 op kleinere bedrijven. Van de kleinere bedrijven had 42% geen z.g. vast uitvoerend personeel in dienst. Waar dat wel het geval was, ging het gemiddeld om drie personen, daarentegen op de grotere bedrijven om ongeveer tien personen. Ruim drie vierde van al het regelmatig uitvoerend personeel is werkzaam in het oosten en zuiden van het land.

Van al het regelmatig uitvoerend personeel was 32% jonger dan 25 jaar, 44% tussen 25 en 45 jaar, 20% tussen 45 en 60 jaar en slechts 4% 60 jaar of ouder. Op de kleinere bedrijven was 82% jonger dan 45 jaar tegen 65% op de grotere bedrijven.

Leeftijd van het regelmatig uitvoerend personeel

Bedrijven	Tot 25 jaar	25-45 jaar	45-60 jaar	60 jaar of ouder	Totaal
Grotere bedrijven	16%	49%	29%	6%	205
Kleinere bedrijven	41%	41%	15%	3%	353
Totaal	32%	44%	20%	4%	
	(179)	(243)	(114)	(22)	(558)

Een en ander heeft tot gevolg, dat het opleidingsniveau van het regelmatig uitvoerend personeel op de kleinere bedrijven wat hoger ligt dan op de grotere (resp. 17% en 4% voortgezet dagonderwijs). Verder heeft 8% cursorisch onderwijs gehad. De overigen hebben alleen de lagere school gehad. Dat zijn er op de grotere bedrijven relatief gezien meer dan op de kleinere (resp. 80% en 59%).

Door de beperking in dit onderzoek tot boswerkzaamheden is niet al het regelmatig uitvoerend personeel de gehele arbeidstijd werkzaam in de groene sector. In totaal zou dat voor genoemde 558 personen neerkomen op ongeveer 510 manjaren. Met andere woorden

het merendeel is er volledig of nagenoeg volledig bij betrokken, met uitzondering van personeel op een aantal kleinere bedrijven.

Het regelmatig uitvoerend personeel bij inlands rondhouthandelaren nam af van ongeveer 590 in 1972 tot rond 560 in 1976. Dit komt neer op vermindering van 5%, hoofdzakelijk op enkele grotere bedrijven die in het westen en oosten zijn gevestigd. Gebleken is dat in een tiental gevallen de personeelsbezetting ten gevolge van de stormrampen in 1972 en 1973 is beïnvloed. Daarnaast zal ook de verschuiving van werk in het bos naar de werf (schillen en afkorten) een rol hebben gespeeld, evenals de toegenomen mechanisatie.

Los personeel treft men zowel bij grotere als kleinere bedrijven aan met een totaal van circa 130 personen in 1972 en circa 110 in 1976. Volgens de opgave bij de enquête ging het in vrijwel alle gevallen om minder dan tien personen per bedrijf. Op de grotere bedrijven is het gemiddeld aantal z.g. los personeel iets toegenomen, op de kleinere enigszins gedaald.

De categorie los personeel had in 1976 met bijna 110 personen slechts een beperkte betekenis, gezien de naar schatting 35 manjaren. Betrokken op het vaste uitvoerend personeel kwam dat neer op rond 6%.

4. Werktuigen en machines

Het machinepark ten behoeve van vervoer en tractie geeft over de hele lijn in de jaren 1972-1974 enige stijging te zien. Een en ander houdt wellicht verband met de stormrampen in 1972 en 1973. Dooreengenomen was er in de periode 1974-1976 geen verdere stijging. Dat geldt ook voor de bos-, slag- en klepelmaaiers.

Het aantal motorzagen is tussen 1972 en 1974 enigszins toegenomen, maar daarna weer wat gedaald. Hetzelfde geldt voor andere machines die ten behoeve van de velling worden ingezet. Verder is een ontwikkeling te signaleren naar machines met een grotere werkingscapaciteit.

Slotopmerkingen

Dit rapport handelt over dat deel van het personeel van inlands rondhouthandelaren, dat uitsluitend of mede boswerkzaamheden verricht, zoals vellen, snoeien, uitslepen, uitrijden, evenals schillen en afkorten tot sortimenten voor zover dat althans in het bos gebeurt. Het totale personeelsbestand van inlands rondhouthandelaren omvatte begin 1976 de volgende categorieën:

Personeelsbestand van inlands rondhouthandelaren	Aantal personen	Aantal manjaren
Bedrijfsleiders 1)	225	145
Werkleiders	25	15
Regelmatig werkzaam uitvoerend personeel	558	510
Niet-regelmatig werkzaam ("los") uitvoerend personeel	108	35

1) Incl. bedrijfshoofden.

In het rapport over het personeelsbestand in dienst van eigenaren en beheerders van bossen en natuurterreinen is naar voren gekomen dat op steeds meer beheerseenheden werkzaamheden als onderhoud en dunning, maar meer nog de velling veelal aan inlands rondhouthandelaren, loonbedrijven e.d. worden uitbesteed. Dat kan in een aantal gevallen zijn teweeggebracht door een vermindering van de arbeidsbezetting bij de betreffende eigenaren en beheerders, b.v. doordat men de ten gevolge van beroepsbeëindiging opengevalen arbeidsplaatsen van het uitvoerend personeel niet vervult. Op zichzelf hoeft dat nog niet tot problemen met betrekking tot het werkpakket te leiden, omdat het werk of een deel ervan kan worden uitbesteed. In hoeverre uitbesteding plaatsvindt, zal vooral worden bepaald door de financiële middelen van de betreffende eigenaren en beheerders. Belangrijk in dit opzicht zijn de op 1 januari 1977 van kracht geworden beschikkingen bosbijdragen en natuurbijdragen, welke zijn gericht op de instandhouding van het bezit van bossen en natuurterreinen. Deze beschikkingen kunnen in beginsel een basis vormen voor het behoud en een eventuele uitbreiding van de werkgelegenheid in bossen en natuurterreinen.

Uitbesteding in de vorm van verkoop van hout op stam aan de houthandel is de laatste jaren aanzienlijk toegenomen. Als gevolg van de stormrampen in 1972 en 1973 kwamen daar nog omvangrijke ruimingswerkzaamheden bij. Mede onder invloed van deze omstandigheden is in toenemende mate gebruik gemaakt van machines, waarbij

bovendien een ontwikkeling is waar te nemen naar het gebruik van machines met een grotere verwerkingscapaciteit.

Men kan zich afvragen wat de gevolgen van dergelijke ontwikkelingen zijn op de arbeidsbezetting. Gebleken is dat het regelmatig werkzaam uitvoerend personeelsbestand van inlands rondhout-handelaren is gedaald van 590 personen in 1972 tot ongeveer 560 in 1976. Al naar gelang de behoefte heeft men "los" personeel ingeschakeld, wat vooral samenhangt met de stormrampen. Verder dient te worden bedacht dat een deel van de werkzaamheden, welke voorheen in het bos plaatsvonden in de afgelopen jaren naar de werf zijn verschoven, zoals het schillen en afkorten tot sortimenten. De indruk is dat er bij de inlands rondhouthandelaren vooralsnog niet direct sprake is van een tekort aan arbeidskrachten. Wel bestaat de kans dat de vraag naar goed geschoold personeel toeneemt, gezien de tendentie om meer en grotere machines in te schakelen. De indruk is overigens dat in de praktijk redelijk goed aan deze vraag zal zijn te voldoen.